

Úvodem ke druhé pěti svazků Historického atlasu měst České republiky

Po nelehkých začátcích a získávání prvních zkušeností se podařilo zpracovat a vydat prvních pět svazků Historického atlasu měst České republiky. Litoměřice, Pardubice, České Budějovice, Děčín a Hradec Králové uzavřely první, možno říci „zkušební“ sérii, na níž se tříbila metodika a pracovní postupy. Česká republika se tímto počinem vřadila mezi země, které již mohou předložit konkrétní výsledky. Podobně jako historické atlasy měst Německa, Rakouska, Velké Británie, Irska a dalších (ale zdaleka ještě ne všech) evropských zemí, také Historický atlas měst České republiky slouží k srovnávacímu studiu měst a městského osídlení. Formou, obsahem a koncepcí se od samého počátku začlenil do mezinárodního projektu „atlasů měst“, zaštitěného autoritou Commission internationale pour l'histoire des villes. Za řadu podnětů a přátelských rad přitom vděčíme i zahraničním kolegům z Commission internationale pour l'histoire des villes, kromě Prof. Dr. Petera Johanka (Münster) jako člena redakčního týmu zvláště Prof. Dr. Franzi Irsiglerovi (Trevír), Prof. Dr. Wilhelmu Rauschovi (Linec), Prof. Dr. Ferdinandu Opplovi (Víděň), Prof. Dr. Annegret Simmsové (Dublin) a jiným.

Představy, s nimiž redakční kolektiv zahajoval vydávání první série, jsou podrobně rozvedeny v úvodu ke svazkům č. 1-5. Klíčový záměr, totiž představit starší i novodobý kartografický materiál jako rovnocenný a plnohodnotný pramen k dějinám měst a městského osídlení, se snad podařilo naplnit. To necht' posoudí uživatelé.

Při tvorbě tematických rekonstrukčních map, zejména analytických rekonstrukcí stavu městských areálů v polovině 19. století, se však zatím z finančních a technických důvodů nelze některým zahraničním, zejména německým a rakouským vzorům, zcela vyrovnat. Přesto svědčí domácí i zahraniční ohlasy o zdařilém zahájení českého „atlasu“. Pokud jde o kartografické a obrazové vybavení, lze první české svazky důstojně poměřovat i se zavedenými zahraničními řadami.

Výrazným rysem Historického atlasu měst České republiky je jeho mezioborový charakter. Každý svazek shrnuje a prezentuje dějiny města v historických, urbanistických, hospodářských, demografických, politických i kulturních souvislostech. Přihlédá k výsledkům archeologie, dějin osídlení, historické geografie, studia patrocinií i ostatních disciplín a pracovních postupů, to vše s využitím kartografického materiálů i tematických rekonstrukcí. Otevírají se tím netradiční průzory do života středověkého, novodobého i moderního města a vývoje jeho areálu.

Třebaže se projekt českého atlasu formoval pod vlivem zahraničních podnětů a jeho širší smysl tkví ve srovnatelnosti s řadami ostatních národních atlasů měst (i proto je tak neobvyklá

péče věnována německým a anglickým resumé), neméně naléhavě se obrazení svazky českých i moravských měst k domácímu publiku. Nevelké pracovní týmy Litoměřic, Pardubic, Českých Budějovic, Děčína i Hradce Králové se musely vyrovnávat nejen s nečekanými technickými problémy, ale i s řadou bílých míst, které teprve čekaly na zpracování a projekci do tematických map a plánů. Za to jim patří uznání. Nemenší poděkování náleží kolegům a přátelům, kteří práci na Historickém atlase měst České republiky aktivně sledovali, podporovali a zasazovali se o jeho pokračování. Máme na mysli Prof. Dr. Ivana Hlaváčka, který již od 70. let 20. století myšlenku „atlasu měst“ na různých fórech houževnatě připomínal, dále Dr. Františka Hoffmanna, Doc. Dr. Jiřího Kejře, Doc. Dr. Miroslava Richtera, Prof. Dr. Pavla Spunara a další. Dík patří Grantové agentuře České republiky a všem institucím a sponzorům, jejichž přispěním mohl projekt vzniknout a rozvíjet se.

Výběr měst, která přicházejí v úvahu v „atlasovém“ zpracování, se řídí jistými zásadami. Ideální by byl takový výběr, jenž by zohledňoval stejnoměrné zastoupení jak jednotlivých urbanistických typů (např. města vzniklá vývojem nebo jednorázovým založením, sídelní města renesančních velmožů, města horní či lázeňská, průmyslové aglomerace 19. a 20. století, nekrálovská města a městečka a pod.), tak historické oblasti Čech, Moravy a českého Slezska. I když je toto hledisko rozhodující, sehrává neméně důležitou roli aktivita místních odborníků, většinou z muzeí, archivů nebo vysokých škol, kteří jsou ochotni a schopni se do projektu zapojit. Má to další návaznosti. Jak ukazuje (byť zatím jen krátká) zkušenost, aktivizuje zpracovávání jednotlivých svazků atlasu také rozvoj historického a vlastivědného bádání. I to patří k záměrům projektu, jenž kromě odborníků přitahuje pozornost kulturní veřejnosti z Prahy a regionů.

Po vydání šestého, sedmého, osmého a devátého svazku - Slaný, Tábor, Jihlava a Třebíč - se nyní desátým svazkem představuje město Telč, ve stavu rozpracování je Český Krumlov, Trutnov a Kolín. V perspektivě bychom chtěli zvýšit podíl Moravy. Věříme, že rovněž další svazky Historického atlasu měst České republiky budou přínosem jak mezinárodním srovnávacím studiím, tak české historiografii.

Redakce

Introduction to the New Five of Volumes of Historical Town's Atlas of the Czech Republic

After difficult start and acquiring the first experience we managed to prepare and publish first five volumes of Historical Town's Atlas of the Czech Republic. The towns of Litoměřice, Pardubice, České Budějovice, Děčín and Hradec Králové closed the first, we can say „trial“

series, on which we tuned the methodology and work processes. The Czech Republic became one of the countries which can submit concrete results. Similarly to historical atlases of towns in Germany, Austria, Great Britain, Ireland and other (but not all) European countries Historical Town's Atlas of the Czech Republic serves as a tool for comparative study of towns and municipal settlement. From the very beginning it became an integral part of the international project of „atlases of towns“ by its form, contents and concept supported by Commission internationale pour l'histoire des villes. A number of ideas and friendly advice was provided by foreign colleagues from Commission internationale pour l'histoire des villes, among others by Prof. Dr. Peter Johanek (Münster) as a member of the editorial board, Prof. Dr. Franz Irsigler (Trier), Prof. Dr. Wilhelm Rausch (Linz), Prof. Dr. Ferdinand Oppl (Vienna), Prof. Dr. Anngret Simms (Dublin).

Original ideas which supported the issue of the first serial are described in details in the introduction to volumes No. 1 - 5. The key intention was to introduce older and contemporary cartographic material as equivalent and high quality sources of the history of towns and towns settlement which, as we believe, was met. However, it is up to users to judge it. Unfortunately due to lack of finance and some technical reasons we cannot achieve the same quality in creation of topical reconstruction maps, especially analytical reconstruction of municipal areas in the 19th century, as some of our foreign, mainly German and Austrian colleagues.

An important feature of the Historical Town's Atlas of the Czech Republic is its interdisciplinary character. Each volume summarises and presents the history of the town in historical, urban, economic, demographic, political and cultural context. It reflects the results of archaeology, history of settlement, historical geography and other disciplines and methods using cartographic material and subject reconstruction. This opens non-traditional views of the life in medieval, modern and contemporary towns.

Despite the fact that the project of Czech atlas was formed under the influence of foreign impulses and its wider sense lies in its comparability with other national atlases of towns, nevertheless these volumes of Czech and Moravian towns are also determined for the domestic public. Small work teams in Litoměřice, Pardubice, České Budějovice, Děčín and Hradec Králové had to deal with unexpected technical problems but also with a number of blank places which waited to be processed and projected into maps and plans. They deserve a special credit for that. Thanks should be addressed also to colleagues and friends who actively followed and supported the work on Historical Town's Atlas of the Czech Republic and promoted its continuation. Specifically we have in mind Prof. Dr. Ivan Hlaváček, who has systematically pursued the idea of the „town s atlas“ since the 1970s at different forums, then Dr. František

Hoffmann, Doc. Dr. Jiří Kejř, Doc. Dr. Miroslav Richter, Prof. Dr. Pavel Spunar and others. Thanks deserve the Grant Agency of the Czech Republic and all institutions and sponsors without whom we could not launch the project.

The selection of towns which could be included into the atlas is governed by certain principles. It would be ideal if such a selection took into account an equal representation of urban types (e.g. towns established in the course of the development or by one time action, settlements of Renaissance magnates, mining cities or spas, industrial agglomerations of the 19th and 20th centuries, historical areas of Bohemia, Moravia and Czech Silesia. Even though this view is decisive, the activity of local experts plays an important role. These are specialists from museums, archives or universities who are willing to get involved into the project. As our experience (still short) shows, the preparation of individual volumes of the atlas stimulates the development of historical and geographical research. This is also one of the intentions of the project.

The last five volumes introduce the towns of Slaný, Tábor, Jihlava, Třebíč and Telč. Other towns like Český Krumlov, Trutnov and Kolín are under preparation. In the future we would like to increase the share of Moravia in the atlas. We believe that other volumes of the Historical Town's Atlas of the Czech Republic will be beneficial for international comparative studies and Czech historiography.

Editorial Board

Einleitend zu den weiteren fünf Bänden des Historischen Städteatlasses der Tschechischen Republik

Nach den nicht einfachen Anfängen und den ersten gesammelten Erfahrungen gelang es, die ersten fünf Bände des Historischen Städteatlasses der Tschechischen Republik herauszugeben. Litoměřice (Leitmeritz), Pardubice (Pardubitz), České Budějovice (Böhmisch Budweis), Děčín (Tetschen) und Hradec Králové (Königgrätz) haben die erste, man kann sagen eine Art „Testserie“, abgeschlossen, an der die Methodik sowie die Arbeitsverfahren präzisiert wurden. Die Tschechische Republik schloss sich mit dieser Leistung den Ländern an, die schon konkrete Ergebnisse vorlegen können. Ähnlich wie historische Atlanten der Städte Deutschlands, Österreichs, Großbritanniens, Irlands und weiterer (bei weitem noch nicht aller) europäischer Länder, dient auch der Historische Städteatlas der Tschechischen Republik dem Vergleichsstudium der Städte und der Städtebesiedlung. Mit seiner Form, seinem Inhalt und Konzept schloss er sich von Anfang dem internationalen Projekt der „Städteatlanten“ unter der

Schirmherrschaft der „Commission internationale pour l’histoire des villes“ an. Zahlreiche Anregungen und freundschaftliche Ratschläge verdanken wir dabei auch unseren ausländischen Kollegen von der „Commission internationale pour l’histoire des villes“, neben Prof. Dr. Peter Johanek (Münster) als Mitglied des Redaktionsteams insbesondere Prof. Dr. Franz Irsigler (Trier), Prof. Dr. Wilhelm Rausch (Linz), Prof. Dr. Ferdinand Oppl (Wien), Prof. Dr. Annegret Simms (Dublin) und anderen Kollegen.

Die Vorstellungen, womit das Redaktionsteam mit der Herausgabe der ersten Serie begann, sind in der Einleitung zu den Bänden Nr. 1-5 ausführlich beschrieben. Es ist hoffentlich gelungen, das Hauptvorhaben zu erfüllen, nämlich das ältere sowie das neuzeitige kartographische Material als eine gleichwertige und vollwertige Quelle für die Geschichte der Städte und der Städtebesiedlung zu präsentieren. Dies sollen die Benutzer beurteilen. Bei der Schaffung thematischer Rekonstruktionskarten, insbesondere der analytischen Rekonstruktionen der Städteareale in der Mitte des 19. Jahrhunderts kann man jedoch aus finanziellen und technischen Gründen mit einigen ausländischen, insbesondere den deutschen und österreichischen Vorbildern, nicht Schritt halten. Was die kartographische sowie die bildliche Ausstattung anbelangt, können die ersten tschechischen Bände auch mit renommierten ausländischen Reihen verglichen werden.

An dem Historischen Städteatlas der Tschechischen Republik ist sein interdisziplinärer Charakter bedeutend. Jeder Band präsentiert die Stadtgeschichte in den historischen, urbanistischen, ökonomischen, demographischen, politischen sowie kulturellen Zusammenhängen. Berücksichtigt werden Ergebnisse der Archäologie, der Siedlungsgeschichte, der historischen Geographie, des Studiums der Patrozinien sowie anderer Disziplinen und Arbeitsverfahren, dies alles mit Verwendung des kartographischen Materials sowie der thematischen Rekonstruktionen. Damit öffnen sich untraditionelle Einsichten in das Leben der mittelalterlichen, neuzeitigen und auch modernen Stadt sowie in die Entwicklung ihres Areals.

Auch wenn das Projekt des tschechischen Atlases unter dem Einfluss ausländischer Anregungen entwickelt wurde und sein breiterer Sinn in seiner Vergleichbarkeit mit den Reihen anderer nationalen Städteatlanten besteht, wenden sich die Bände der böhmischen sowie mährischen Städte nicht weniger dringend auf das einheimische Publikum. Kleine Arbeitsteams für Leitmeritz, Pardubitz, Böhmisches Budweis, Tetschen sowie Königgrätz mussten sich nicht nur mit unerwarteten technischen Problemen, sondern auch mit vielen „weißen Stellen“ auseinandersetzen, die auf ihre Bearbeitung und Übertragung in thematische Karten und Pläne erst gewartet hatten. Dafür verdienen sie Anerkennung. Ein ähnliches Dankeschön gehört auch den Kollegen und Freunden, welche die Arbeit am Historischen Städteatlas der Tschechischen

Republik aktiv mitverfolgten, förderten und sich um seine Fortsetzung einsetzten. Wir denken an Prof. Dr. Ivan Hlaváček, der bereits seit den siebziger Jahren an die Idee eines „Städteatlases“ auf verschiedenen Foren fleißig erinnerte, weiter Dr. František Hoffmann, Doz. Dr. Jiří Kejř, Doz. Dr. Miroslav Richter, Prof. Dr. Pavel Spunar und andere. Herzlicher Dank gehört auch der Grantagentur der Tschechischen Republik sowie allen Institutionen und Sponsoren, dank deren Hilfe das Projekt entstehen und sich entwickeln konnte.

Die Auswahl der Städte, die für die „Atlasbearbeitung“ in Frage kommen, richtet sich nach bestimmten Prinzipien. Ideal wäre eine solche Auswahl, die eine gleichmäßige Vertretung sowohl der einzelnen urbanistischen Typen, z. B. Städte, die durch Entwicklung oder einmalige Gründung entstanden sind, Residenzstädte des Hochadels der Renaissancezeit, Bergstädte oder Kurorte, Industrieagglomerationen des 19. und 20. Jahrhunderts usw., als auch der historischen Regionen Böhmens, Mährens und des tschechischen Schlesiens berücksichtigen würde. Auch wenn dieser Gesichtspunkt entscheidend ist, spielt die Aktivität der lokalen Experten, meist von Museen, Archiven oder Hochschulen eine genauso wichtige Rolle, da sie bereit und imstande sind, sich an dem Projekt zu beteiligen. Dies bietet weitere Kontakte. Wie die, wenn auch bislang nur kurze Erfahrung zeigt, wird durch die Bearbeitung der einzelnen Atlasbände auch die Entwicklung der historischen und landeskundlichen Forschungen angeregt. Auch dies gehört zu den Zielen des Projektes.

Im sechsten, siebten, achten, neunten und zehnten Band werden jetzt die Städte Slaný (Schlan), Tábor (Tabor), Jihlava (Iglau), Třebíč (Trebitsch) und Telč (Teltsch) vorgestellt, bearbeitet werden die Städte Český Krumlov (Böhmisch Krumau), Trutnov (Trautenau) und Kolín (Kolin). In der Zukunft möchten wir den Anteil Mährens erhöhen. Wir hoffen, dass auch die weiteren Bände des Historischen Städteatlases der Tschechischen Republik einen Beitrag sowohl zu den internationalen vergleichenden Studien, als auch der tschechischen Historiographie leisten werden.

Redaktion